

Зміст

Пролог.....	5
1. ДЕПУТАТ РАДИ.....	8
2. МЕР.....	30
3. ІСТОРИК.....	47
4. КОСМОС.....	72
5. СПІКЕР.....	91
6. ЗЕМЛЯ.....	114
7. ФЕРМЕР.....	134
8. ФЕРМЕРКА.....	153
9. ГІПЕРПРОСТІР.....	177
10. РАДА.....	191
11. СЕЙШЕЛЛ.....	221
12. АГЕНТ.....	236
13. УНІВЕРСИТЕТ.....	272
14. УПЕРЕД!.....	301
15. ГЕЯ-С.....	327
16. ЗУСТРІЧ.....	344
17. ГЕЯ.....	372
18. ЗІТКНЕННЯ.....	404
19. РІШЕННЯ.....	430
20. ЗАКІНЧЕННЯ.....	453
Післяслово автора.....	475
Про автора.....	476

Пролог

Перша Галактична Імперія занепадала. Вона згасала та конала протягом багатьох століть, і лише одна людина сповна це усвідомлювала.

Це був Гарі Селдон, останній великий науковець Першої Імперії, і саме він удосконалив психоісторію — науку, що вивчала людську поведінку, зводячи її до математичних рівнянь.

Учинки окремої людини передбачити неможливо, проте реакції натовпів, як виявив Селдон, можна піддавати статистичній обробці. Що більший натовп, то більшої точності можна досягти. А людські маси, з якими Селдон працював, за розмірами були — ні додати ні відняти — як населення всіх мільйонів залюднених світів Галактики.

Селдонові рівняння підказали йому, що коли Імперію залишити саму на себе, то вона занепаде й мине ще тридцять тисяч років людських злиднів та муки, перш ніж із руїн постане Друга Імперія. Та все ж якщо комусь вдасться підкорегувати деякі з поточних умов, то період Безцарів'я можна зменшити до єдиного тисячоліття — лише однієї тисячі років.

Саме для того, щоб це забезпечити, Селдон заснував дві колонії науковців, які назвав Фундаціями. Він свідомо розташував їх «на протилежних кінцях Галактики». Першу Фундацію, яка зосереджувалася на фізичних науках, заснували привселюдно. Існування іншої, Другої Фундації, світу психоісториків та науковців-«менталістів», було повите тишею.

У трилогії «Фундація» розказано історію перших чотирьох століть Безцарів'я. Перша Фундація (здебільшого відома просто як Фундація, оскільки про існування Другої майже ніхто

не знав) починала з маленької спільноти, загубленої в порожнечі Зовнішньої Периферії Галактики. Перед нею вряди-годи поставала криза, під час якої змінні людських взаємин і тодішніх соціально-економічних течій затискали її в лещата. Фундація могла вільно рухатися лише за єдиною визначеною лінією, і коли просувалася цим курсом, перед нею відкривався новий виднокіл розвитку. Усе це спланував Гарі Селдон, який уже давно помер.

Маючи наукову перевагу, Перша Фундація захопила здичавілі навколишні планети. Вона зіткнулася з отаманами-анархістами, які відкололися від імперії, що вмирала, — і розбила їх. Вона стялася із залишками самої Імперії, якою правили останній сильний імператор і останній сильний генерал, — і розгромила її.

Здавалося, що план Селдона рухається без перешкод і ніщо не зможе завадити побудувати Другу Імперію в запланований час і з мінімумом руйнувань у процесі.

Але психоісторія — статистична наука. Завжди є невелика ймовірність, що щось піде не так, і щось таки пішло — те, чого Гарі Селдон не міг передбачити. Один чоловік, якого звали Мулом, з'явився нізвідки. Він мав ментальні здібності, яких у Галактиці було обмаль. Він міг формувати людські емоції та впливати на розум людей так, що його найзапекліші суперники перетворювалися на відданих слуг. Мула не могли здолати й не здолали армії. Перша Фундація впала, і план Селдона начебто вже лежав у руїнах.

Проте була ще таємнича Друга Фундація. Раптова поява Мула заскочила її зненацька, однак тепер вона повільно готувалася до контратаки. Великою оборонною перевагою Другої Фундації було те, що ніхто не знав про її розташування. Мул прагнув знайти її, щоб завершити підкорення Галактики. Віддані прихильники того, що лишилося від Першої Фундації, теж прагнули знайти її, щоб отримати допомогу.

Та це нікому не вдалося. Спочатку Мула зупинили дії жінки, Бейти Дарелл, і це дало Другій Фундації достатньо часу, щоб

організувати належну відсіч і зупинити Мула назавжди. Вони повільно готувалися до відновлення плану Селдона.

Але тепер Друга Фундація в певному сенсі не мала прикриття. У Першій Фундації знали про існування Другої і не хотіли майбутнього, у якому за ними наглядатимуть менталісти. Перша Фундація мала перевагу у фізичній силі, тоді як Другу зупиняв не лише цей факт, а й те, що перед нею постало подвійне завдання: не лише зупинити Першу Фундацію, а й повернути свою анонімність.

Під проводом найвидатнішого Першого Спікера, Пріма Палвера, Другій Фундації вдалося це зробити. Першій Фундації дозволили повірити в те, що вона нібито розгромила Другу, і тепер вона рухалася до дедалі більшої могутності в Галактиці, абсолютно не усвідомлюючи того, що Друга Фундація існує і далі.

Минуло вже чотириста дев'яносто вісім років, відколи було створено Першу Фундацію. Вона на піку своєї могутності, але один чоловік не вірить у те, що на позір...

1. ДЕПУТАТ РАДИ

1

— Звичайно, я в це не вірю, — сказав Голан Тревіз, стоячи на широких сходах Селдон-голу й споглядаючи місто, що сяяло в сонячному світлі.

Термінус був тихою планетою, де води було значно більше, ніж суходолу. Тревіз часто думав, що запровадження контролю за погодою зробило його значно комфортнішим для життя і суттєво зменшило привабливість.

— Не вірю жодному слову, — повторив він і всміхнувся. Рівні білі зуби засвітилися на молодому обличчі.

Його супутник та колега-депутат, Манн Лі Компор, який узяв собі середнє ім'я всупереч термінусівській традиції, стривожено похитав головою.

— У що саме ти не віриш? У те, що ми врятували місто?

— О, у це я вірю. Нам удалося, чи не так? І Селдон казав, що так буде, і казав, що ми вчинимо *правильно*, і все це він знав іще п'ятсот років тому.

Компор знизив голос і сказав напівпошепки:

— Слухай, я не проти, щоб ти тут біля мене теревенив, бо для мене це лише балачки, не більше, але якщо ти кричатимеш це в натовпах, почують інші, а, правду кажучи, я не хотів би стояти поруч з тобою, коли вдарить блискавка. Не впевнений, як точно вона цілить.

Усмішки Тревіза це не потьмарило. Він відповів:

— Хіба є в тому шкода — казати, що місто врятовано? І що нам це вдалося без війни?

— Не було з ким воювати, — відповів Компор. Він мав жовте, як масло, волосся, блакитні, як небеса, очі й постійно опирався імпульсу змінити ці немодні відтінки.

— Ти коли-небудь чув про громадянську війну, Компоре? — сказав Тревіз. Він був високий, із чорним, трохи хвилястим волоссям, і коли ходив, то мав звичку чіплятися великими пальцями за свій пояс із м'якого волокна.

— Про громадянську війну за розташування столиці?

— Цього питання виявилось достатньо, щоб спровокувати кризу Селдона. Воно знищило політичну кар'єру Ганніса. Воно привело нас із тобою на попередні вибори до Ради, а тоді зависло... — Тревіз повільно покрутив рукою туди-сюди, наче зображаючи рівновагу.

Він зупинився на сходах, не звертаючи уваги на інших членів уряду та журналістів, а також на інших представників світського товариства, які вициганили собі запрошення, щоб на власні очі побачити повернення Селдона (або принаймні повернення його зображення).

Усі вони прогулювалися сходами, теревенячи, сміючись, смакуючи відчуттям правильності й насолоджуючись схваленням Селдона.

Тревіз стояв нерухомо, даючи юрбі обтікати його. Компор пройшов дві сходинки й зупинився — між ними наче натянулася незрима мотузка. Він запитав:

— Ти не йдеш?

— Нема куди поспішати. Вони не почнуть засідання Ради, аж доки мер Бранно не виголосить звіт у своєму звичному нудотному стилі, кожне слово по складах. Немає сенсу поспішати, щоб витерпіти ще одну громіздку промову. Поглянь на це місто!

— Я бачу його. І вчора я його теж бачив.

— Так, але чи бачив ти його п'ятсот років тому, коли воно було засноване?

— Чотириста дев'яносто вісім, — машинально виправив його Компор. — А через два роки відзначатимуть півтисячоліття і мер Бранно ще буде на своїй посаді, якщо чого-небудь не станеться. Утім, сподіваймося, імовірність цього незначна.

— Сподіваймося, — з іронією сказав Тревіз. — Але яким місто було тоді, п'ятсот років тому, коли його заснували? Одне місто! Одне маленьке місто, де мешкала група людей, що готували енциклопедію, яку так ніколи й не завершили!

— Звичайно ж, її завершили.

— Ти про ту «Галактичну енциклопедію», що ми її маємо зараз? Це не те, над чим вони працювали. Те, що ми маємо, збережено на комп'ютері, його переглядають щодня. Ти колись бачив незавершений оригінал?

— Той, що в Музеї Гардіна?

— Так, у Музеї витоків імені Сальвора Гардіна. Називай уже його повністю, будь ласка, якщо ти так турбуєшся про точність дат. Ти бачив його?

— Ні. А що, мав би?

— Ні, він того не вартий. Та все одно вони були тут, група енциклопедистів, які сформували ядро містечка — одного маленького містечка у світі, де, по суті, не було металів і який кружляв навколо сонця, ізольованого від решти Галактики, на краю, на самісінькому її краю. А тепер, п'ятсот років по тому, ми такий собі приміський світ. Уся наша планета — це один великий парк, і тут є всі метали, яких ми тільки забажаємо. Тепер ми в центрі всього?

— Не зовсім, — сказав Компор. — Ми й далі кружляємо навколо сонця, ізольованого від решти Галактики. І досі на самісінькому її краєчку.

— Ет, ти навіть не замислився. Саме в тому й полягала вся суть цієї маленької кризи Селдона. Ми — щось більше, ніж один світ під назвою Термінус. Ми — Фундація, яка простягає свої мацаки по всій Галактиці й править цією Галактикою із самого її краєчка. Ми можемо це робити, тому що ми не ізольовані, за винятком розташування, але його не враховуємо.

— Правильно. Я згоден. — Компора явно не цікавила ця розмова, і він зробив іще один крок униз. Незрима мотузка між ними натягнулася ще більше.

Тревіз простягнув руку, ніби хотів засмикнути свого супутника назад.

— Невже ти не розумієш, що це означає, Компоре? Відбулися величезні зміни, але ми їх не сприймаємо. У душі ми прагнемо маленької Фундації, маленького однопланетного правління, як за старих часів — часів залізних героїв та шляхетних святих, що зникли назавжди.

— Та годі тобі!

— Так, я до цього й веду. От глянь на Селдон-гол. Почнімо з того, що під час перших криз, за часів Сальвора Гардіна, там було Часове сховище, маленька аудиторія, у якій з'являлося голографічне зображення Селдона. І все. Тепер це велетенський мавзолей, але де пандус із силовим полем? Напрямна куліса? Гравітаційний підйомник? Немає, лише ці сходи, якими ми рухаємося вниз та вгору так само, як колись доводилося робити Гардінові. У дивні та непередбачувані часи ми перелякано чіпляємося за минуле.

Він із запалом махнув рукою в протилежний бік.

— Чи можна тут помітити якийсь структурний компонент, зроблений з металу? Жодного. Як можна, якщо за часів Сальвора Гардіна годі було й говорити про місцеві метали, а ззовні їх майже не завозили. Коли ми зводили цю громаду, то навіть використали старий пластик, рожевий від віку, тож гості з інших світів тепер можуть зупинятися й вигукувати: «О Галактико! Який чудовий старий пластик!» Кажу тобі, Компоре, це шахрайство.

— То оце і є те, у що ти не віриш? Селдон-гол?

— І все, що в ньому, — розлючено прошепотів Тревіз. — Я не вірю, що є якийсь сенс у тому, щоб ховатися тут, на краю Всесвіту, лише тому, що так робили наші предки. Я вважаю, що ми маємо бути не тут, а в центрі всього.

— Але Селдон стверджує, що ти помиляєшся. План Селдона працює так, як і було задумано.

— Знаю. Знаю. І кожну дитину на Термінусі виховали у вірі в те, що Гарі Селдон сформулював План, що він усе передбачив п'ять століть тому, що він заклав Фундацію в такий спосіб, що зміг провістити конкретні кризи, і що його голографічне зображення з'являлося під час цих криз — розповісти нам той мінімум, який ми мали знати, щоб перейти до наступної кризи й таким чином пережити тисячу років історії. Аж доки не зможемо безпечно створити Другу, ще величнішу Галактичну Імперію на руїнах старої, спорохнілої структури, що розвалилася на шматки п'ять століть тому й уже двісті років як повністю щезла.

— Нащо ти мені все це розповідаєш, Голане?

— Тому що, кажу тобі, це обман. Це все обман. Навіть якщо спочатку це було правдою, тепер це обман достоту! Ми не самі собі господарі. Це не ми йдемо за Планом.

Компор уважно дивився на співрозмовника.

— Ти вже казав мені такі речі, Голане, але я завжди вважав, що ти верзеш дурниці, аби мене розбурхати. Клянуся Галактикою, тепер мені здається, що ти таки серйозно.

— Звичайно ж, я серйозно!

— Не може бути. Або це якийсь складний розіграш, або ти з'їхав із глузду.

— Ні те, ні інше, — відповів Тревіз тепер уже тихо, застромивши пальці за пояса, ніби вже не потребував ніяких жестів для підкреслення свого запалу. — Визнаю, я вже розмірковував над цим, але то була просто інтуїція. Та після фарсу тут сьогодні вранці все раптом стало для мене очевидним, а я, своєю чергою, планую зробити це очевидним для Ради.

Компор вигукнув:

— Ти божевільний!

— Авжеж. Ходімо зі мною, послухаєш.

Двоє спускалися сходами. Вони були єдиними, хто ще лишався назовні, останніми, хто мав зійти донизу. І коли Тревіз трохи обігнав Компора, губи останнього беззвучно заворушилися. З них у спину супутника полетіло одне слово:

— Дурень!

Мер Гарла Бранно закликала засідання Виконавчої Ради до порядку. У її очах не було помітно ані дрібки зацікавлення зібранням; та все ж ніхто не сумнівався, що вона зафіксувала всіх, хто був присутній, і всіх, хто ще не прийшов. Її сиве волосся було охайно вкладене в стилі, який не можна було назвати ні відверто жіночним, ні імітацією чоловічого. Це була просто зачіска, до якої вона звикла, не більше. Її сухе обличчя не вирізнялося красою, але ніхто й не шукав у ньому краси.

Вона була найздібнішою керівницею на планеті. Ніхто не міг закинути їй геніальності Сальвора Гардіна та Гобера Меллоу, чиї біографії врізноманітнювали перші два століття існування Фондації, але ніхто й не асоціював її з примхами спадкових мерів Індбурів, які правили Фондацією незадовго до часів Мула.

Її промови не зворушували уми людей, вона не мала хисту до ефектних жестів, але була здатна на стримані рішення й керувалася ними доти, доки вірила у свою правоту. Не маючи особливої харизми, вона володіла даром переконувати виборців у тому, що ці її стримані рішення будуть *правильні*.

Оскільки, за доктриною Селдона, історичні зміни здебільшого важко відхилити (завжди, якщо не враховувати непередбачувані чинники, про що більшість селдоністів забувають, незважаючи на драматичний інцидент із Мулом), Фондація цілком могла зберегти свою столицю на Термінусі за будь-яких умов. «Цілком». Селдон під час свого щойно завершеного виступу в подібні 500-річного симулякра холонокровно вирахував, що ймовірність залишитися на Термінусі дорівнює 87,2 відсотка.

А втім, навіть для селдоністів це з імовірністю у 12,8 відсотка означало, що будь-яке переміщення до центру Федерації Фондації потягнуло б за собою всі жахливі наслідки, що їх